

СТРАТЕГИЧЕСКОТО СЪПЕРНИЧЕСТВО МЕЖДУ САЩ И КИТАЙ ПРЕЗ XXI ВЕК

Ерол Буюклиев

THE STRATEGIC RIVALRY BETWEEN THE USA AND CHINA IN THE 21ST CENTURY

Erol Buyukliev

Резюме: Статията анализира съперничеството и конфликтните взаимоотношения между САЩ и Китай. Разглеждат се водещите глобални тенденции, които влияят върху взаимната зависимост, съперничеството и сблъсъка между двете страни. Извеждат се негативните ефекти от войната в Украйна от 24.02.2022 г. като се поставя акцент върху ролята и поведението на САЩ като единствената свръхдържава и на Китай като държава с характеристики на регионална сила и основен претендент за доминация в глобалната среда за сигурност. Анализът поставя фокус върху процеса на конфронтация за надмощие в Индийско-Тихоокеанското пространство, в контекста на трансформацията на глобалното рисково общество.

Ключови думи: стратегическо съперничество, САЩ, Китай, конфликт, рисково общество

Abstract: The report analyzes the rivalry and conflictual relationship between the US and China. The analysis brings out the leading global trends that influence the interdependence, rivalry and clash between the two countries. In addition, it points out the negative effects of the war in Ukraine from 24.02.2022 on the relationship between the United States and China. It focuses on the role and behavior of the USA as the only superpower and China as a country with the characteristics of a regional power that is perceived as a country as the main contender for dominance in the global security environment. The Analysis examines the process of confrontation for supremacy in the Indo-Pacific space in the context of the transformation of the Global Risk Society.

Keywords: strategic rivalry, USA, China, Conflict, Risk Society,

Въведение

Актуалността на темата за съперничеството и конфликтните отношения между САЩ и Китай се определя от мегатенденциите на трансформация на света и еволюцията на глобалното рисково общество. Конфронтацията, и конкуренцията между САЩ и Китай формират основните движещи сили в съвременната епоха на каскадно

възникващи неопределености (*uncertainties*). Възходът и падението на Великите сили не винаги води до война, както пише Пол Кенеди, не е установено дали съществуването на сили, които изживяват „възход“ и „упадък“ в един анархистичен световен ред, винаги води до война. И днес, ако се изплзват думите на Пол Кенеди, наблюдаваме нов стратегически пейзаж.¹

От една страна това е изместването на геостратегическия център на света от Запад на Изток, което е свързано с промяна в икономическата и военната тежест на страните от Азия. Дисперсията на силата на САЩ не бива да се преувеличава, страната остава единствена в света, която може, преследва и постига своите екзистенциални потребности във всяка точка на света, въпреки внимателния подбор на средствата, промяната на своята настоятелност и глобалната си ангажираност, но с все по-детайлно разбиране на „имперското си свръхразтягане“. Трансформацията на силата на САЩ се съпътства от развитието на Китай като основен фактор в глобалната сигурност, което е в съчетание със стремежът на отделни държави към формиране на многополюсен свят.

Целта на разработката е като се анализира процесът на конфронтация между САЩ и Китай, да се очертаят тенденциите в развитието на глобалната среда за сигурност.

Задачи на изследването: 1) да се изведат основните аспекти на съперничеството между САЩ и Китай през XXI век; 2) да се посочат водещите тенденции в глобалната среда за сигурност, в контекста на взаимоотношенията на САЩ и Китай.

Изследователската хипотеза е, че трансформацията на глобалната среда за сигурност зависи от съперничеството и конфликтните взаимоотношения между САЩ и Китай. **Обект** на изследване е процесът на стратегическо съперничество в Индийско-Тихоокеанския регион. **Предмет** на изследване са взаимоотношенията на конфликтност, съперничество и сътрудничество между САЩ и Китай. **Методологията** на изследването включва: системен и холистичен анализ, мултидисциплинарен подход, геополитически и геостратегически анализ, дедуктивни и индуктивни обобщения, заключенията включват исторически справки и анализи, сценарийно проектиране.

Анализът се базира на разнообразна **литература**, която включва отворени и достъпни източници на информация: книги, монографии, статии от международни изследователски центрове, доклади от научни форуми и конференции в областта на сигурността и международните отношения, стратегически документи и анализи. В статията се използва

¹ Кенеди, Пол. *Възход и падение на Великите сили: икономически промени и военни конфликти XV-XIX век*. – С.: Военно издателство, 2011, ISBN 9789545094460, 518-540, с. 367

информация от държавни и неправителствени институции и организации, която е налична в глобалната мрежа Интернет.

Използваните литературни източници се посочват в текста под линия и се систематизират в края на статията, раздел „Литература”. Динамичните трансформации на света и сложната взаимозависимост между отделните актори налагат и изискват академична скромност, която се очертава в следните аналитични **ограничения**: Анализът фиксира водещите стратегически тенденции и аспекти на конфликтност, съперничество и сътрудничество между САЩ и Китай.

Статията няма претенция за всеобхватност и изчерпателност на анализирания научна проблематика. Извеждат се водещите тенденции в стратегическото съперничество в Индийско-Тихоокеанския регион. Анализът е насочен към широк кръг читатели, с надежда да достигне до студенти и слушатели, които имат интерес към най-висшата социална дейност, тази на международните отношения. Освен тях, възможен потребител на постиженията в това изследване може да са специалисти от различни направления в сферата на сигурността или поне такава е скромната научна амбиция, заложена в разработката.

1. Обсъждане

Основни аспекти на съперничеството между САЩ и Китай и водещите глобални тенденции през XXI век.

САЩ и Китай са водещите страни в глобалната среда за сигурност. Двете държави, въпреки значителната взаимозависимост на икономиките им, са съперници в политическата, икономическата и военната сфера, което включва надпреварата в процеса на дигитализация на всичко и в сферата на Изкуствения интелект (ИИ).

По отношение на политическите различия, САЩ потвърждават стремежа си за утвърждаване на либералната демокрация, което означава стремеж към доминиране в глобалната икономика, запазване на отворените търговски пътища и достъп до Индийско-Тихоокеанския регион.

В новата Стратегия за национална сигурност на САЩ от 12 октомври 2022 г. се посочва, че Индийско-Тихоокеанският регион захранва голяма част от глобалната икономика и ще бъде епицентър на геополитическите процеси през XXI век. САЩ има жизненоважни интереси, които зависят от създаване, изграждане на региона като свободно и проспериращо пространство, което е вплетено във взаимната зависимост, сигурността и устойчивото развитие. В същината на тази заявка се интернализира идеята за свободата, но не само свободното движение на стоки, финансови потоци и в предоставянето на услуги, но и взаимодействието между хората, което означава обмен на идеи и интеракция на идентичности.

Именно по този начин локалното става глобално, политическата конюнктура се превръща в стратегическа визия, която предполага излизане на преден план на страните от Южна и Югоизточна Азия. Съвсем закономерно Параг Хана пише, че бъдещето принадлежи на Азия, но най-важните процеси, които формират настоящето са де/глобализацията, разпадането на двуполусната система от Студената война, дигитализацията и формирането на нов тип колониална взаимозависимост, тази на големите информационни масиви (Big Data).

Оказва се, че Big Data променя механизмите и същността на функционирането на капитала. Големият риск в тази тенденция е формирането на нова форма на капитализъм, в която отделни хора, общности, дори държави имат значимост за глобалната информационна система изключително, дори единствено, от възможността им да запазват с информация големите дигитални мрежи (Data Colonialism).²

Когато се говори за политика и за държави, които имат амбиции за глобално лидерство възниква въпросът, каква е идеологията, която изповядват и дали тя е приета от останалите участници, актори, в международните отношения? Именно приемането на влиянието, което упражняват САЩ и Китай с политически, икономически, социални и културологични модели е от съществено значение. Тяхното интернализиране в обществата на останалите държави зависи от възможността им за разрешаване на екзистенциалните въпроси на всички равнища на сигурността.

В това се провалят фашизмът, комунизмът, а либерализмът е притиснат в ъгъла, както пише Ювал Харари и добавя, че сливането на информационните и биотехнологиите застрашава милиарди хора от изхвърляне от трудовите пазари, с което нараства недоверието на глобалното, рисково, мрежово, постмодерно общество към действащите модели на управление (Николай Слатински формулира аспектите на Промяната в съвременния свят, с главно „П“ и напомня, че светът се глобализира, мрежовизира, става все по-рисков и отива отвъд модерността, впускайки се в необятните дебри на постмодерността³).

Всички тези процеси променят и ролята на държавата и ако основната ѝ функция е да създава, дори гарантира минимум на благото „сигурност“, то се оказва, че тези ѝ, на държавата, възможности са силно ограничени.

² *Couldry, Nick and Mejias, Ulises (2018) Data colonialism: rethinking big data's relation to the contemporary subject. Television and New Media. ISSN 1527-4764 (In Press)*

³ *Слатински, Н., Сигурността – животът на мрежата. – С.: Военно издателство, 2014, ISBN 9789545095252, 9-37.*

Защото, както изтъква Харари, формира се глобална „безполезна“, дори „непригодна“ съвкупност от хора, които нямат и не намират възможности за интеграция и участие в икономическите, политическите, няма да се сгреша ако се каже, че и в идентичностните системи и процеси.⁴ Колкото до тезата за разпада на наративите, големите разкази за света и човечеството, векът на Азия определя тенденцията за оспорване на еднополюсната глобална система, която се формира от възхода на Китай, но не само. Япония, Индия и Австралия са страни, които имат своите визии за света, но техните амбиции са обвързани с ролята на САЩ в сигурността на Индийско-Тихоокеанския регион. Към тези страни се включва и Виетнам, които засилват своите взаимни ангажименти за съдържане на Китай.⁵

В геополитически и икономически план страните в Азия зависят от Китай, но именно поради тази причина приветстват амбициите и ангажимента на САЩ за развитие и поддържане на отворена и стабилна международна система, чиято стратегическа цел минава през витализиране и подновяване на съюзите и партньорствата, лидирани от либералната идея и ценности. Тази цел се явява ключов момент от политическите ангажименти на САЩ пред света, застъпен в стратегическите насоки за националната сигурност (Interim National Security Strategic Guidance).⁶

Във връзка с глобалните ангажименти на САЩ, новата Национална стратегия за сигурност от 12 октомври 2022 г. потвърждава амбициите на американската администрация да обезпечава свободния достъп до океаните, но освен това очертава ясно идеята за стратегическото съперничество за формирането на бъдещия международен ред. Това означава стратегия на 360 градуса, която включва заздравяване на съюзите и партньорствата в Европа и в Индийско-Тихоокеанския регион като НАТО, Новия Съвет по търговия и технологии ЕС-САЩ (U.S.-EU Trade and Technology Council)⁷, Тристранното сътрудничество в сферата на сигурността между Австралия, Великобритания и САЩ (AUKUS), Четиристранния диалог по въпросите на сигурността между Индия, Австралия, Япония и САЩ (QUAD), както и групата между Израел, Индия, САЩ, Обединените арабски емирства (I2-U2), възприемани като QUAD на Западна Азия.

⁴ Харари, Ю., Homo Deus. Кратка история на бъдещето. „Изток-Запад“, 2018, 6-7 143-144, 330-331.

⁵ Khanna. P., The Future Is Asian. Simon & Schuster. 2019, p. 13. ISBN-13: 978-1501196263

⁶ President Joseph R. Biden, Jr., Interim National Security Strategic Guidance. The White House, Washington, 2021, <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2021/03/NSC-1v2.pdf>, 9-10, достъпно към 23.11.2022 г.

⁷ Европейски икономически и социален комитет. Новият Съвет по търговия и технологии ЕС-САЩ в действие, EESC-2022-00726-AS, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/ALL/?uri=CELLAR:3f0c601f-fed4-11ec-b94a-01aa75ed71a1>, посетено на 26.11.2022 г.

Основните задачи на I2-U2 са свързани със сътрудничество и инвестиции в сферите и по въпросите на водата, енергията, транспорта, космоса и хранителната сигурност. Един от начините за обезпечаване на стратегическите си интереси и цели, а в същото време те са екзистенциални потребности за страната, САЩ виждат в изграждането на военни способности и армия, която затвърждава статуса си на най-боеспособната армия, създавана някога и която не се свени да бъде използвана, включително за съдържане на китайската армия.

Освен това, новите стратегически документи на САЩ фиксират и отношението на американското общество към основния проблем на Човечеството, с който всички ние се сблъскваме, а това е изменението на климата и глобалното затопляне, което вероятно ще бъде трудно да задържим до 1.5 градуса по Целзий като 13-та цел на глобалното и рисковото общество за устойчиво развитие⁸.

Една от причините за това е нарастващата заплаха от ядрена война, частично рационализирана с понятието „тактически ядрени удари“, с които Владимир Путин заплашва Украйна и западните демокрации, бих допълнил и човечеството като цяло. Русия притежава около 1912 тактически ядрени глави, които могат да достигнат мощност 100 килотона, използваната от САЩ над Хирошима през 1945 г. е 15 килотона⁹.

Към месец януари 2022 г. Русия притежава общо 5977 руски ядрени бойни глави, а общият брой на ядрените бойни глави в света е 12 705, САЩ притежават 5428, а Китай 350. Военната доктрина на Китай определя минимално ниво на ядрени способности, които да гарантират националната сигурност, целта е да се постигне съдържане от употреба на ядрено оръжие от други страни.¹⁰ Статистическият анализ е полезен, дотолкова, че предоставя усещане за разбиране на общата тенденция в развитието на способностите за водене на ядрена война. От друга страна Китай, воден от Си Дзинпин, има амбиция за развитие на военната мощ на страната, за постигане на превъзходство, ако не в света, то поне на регионално равнище.

Китайският лидер смята, че заплахите за политическия режим възникват от всички полета и равнища на взаимоотношенията във вътрешен и международен план. Тази идея е имплантирана в цялостната и всеобхватна национална концепция за сигурност

⁸ *Sustainable Development Goals. Goal 13: Take urgent action to combat climate change and its impacts. 13 Climate Action.* <https://www.un.org/sustainabledevelopment/climate-change/>, посетено на 26.11.2022г.

⁹ *Ukraine war: Could Russia use tactical nuclear weapons?.* BBC, <https://www.bbc.com/news/world-60664169>, посетен 26.11.2022 г.

¹⁰ *SIPRI Yearbook 2022. 10. World nuclear forces.* **STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE**, <https://sipri.org/sites/default/files/YB22%2010%20World%20Nuclear%20Forces.pdf>, посетено 26.11.2022 г., 341-381.

(„Comprehensive National Security Concept“), което включва политическата, военната, териториалната, икономическата, социеталната, обществената сигурност, сигурността на науката, в сферата на културата, интернет, както и екологичната сигурност, сигурност на ресурсите, ядрената сигурност, сигурност на задграничните интереси, космическата сигурност, дълбоководната сигурност, полярната сигурност, биологичната сигурност. Всички тези области на сигурността и тяхното изписване на български изглеждат и звучат отчасти непонятно.

Основната идея е, че сигурността на хората в Китай е водещ процес и цел, а политическата сигурност е основополагащ и водещ принцип, фундамента на който е икономическата сигурност. Военната сигурност, тази на културата и обществената сигурност са гаранциите за вътрешната стабилност, което влияе и на международната сигурност.

От друга страна, най-важните решения в сферата на сигурността зависят лично от Си Дзинпин, което затруднява и подкопава институционалните механизми за взимане на решения. В резултат на това управлението на и при кризи се затруднява, блокира се управлението на ескалацията на кризите, а това блокира стратегическите комуникационни процеси в „мъглата на войната“.¹¹

Оказва се, че двете водещи страни в света, САЩ и Китай, и техните лидери апелират към изграждане на световен мир и разбирателство във всички области на сигурността. Друг е въпросът, че тяхното съперничество не се базира на липса на симпатия или на разбиране помежду им.

Основните причини за съперничеството между двете страни са сблъсъка на интереси, потребности и ценостна система. Освен това, изведените национални стратегически визии на САЩ и Китай се базират на достъпа им до пазарите, технологиите и на възможността им да влияят на останалите участници в международните отношения. Съвсем закономерно Франсис Фукуяма затвърди позицията се, че либералната демокрация е най-адаптивната и ефективна система за управление на сложни процеси, а сигурността като благо в съвременния свят се базира на идеята за „свободата“ и човешките права, което се разбира по един начин в западните либерални демокрации и по друг в китайската авторитарна система. От гледна точка на стратегическото лидерство, авторитарните системи и концентрацията на власт в лидера, единовластието като абсолюти, каквито са Русия, Китай, Иран, Северна Корея, Венецуела, водят до

¹¹ 2022 REPORT TO CONGRESS of the U.S.-CHINA ECONOMIC AND SECURITY REVIEW COMMISSION. ONE HUNDRED SEVENTEENTH CONGRESS, SECOND SESSION. NOVEMBER 2022. U.S. GOVERNMENT PUBLISHING OFFICE WASHINGTON: 2022. www.USCC.gov, 41-82, посетен 27.11.2022 г.

провал и до ниско качество на процеса на взимане на решенията, което в дългосрочен план води до катастрофални последици. Фукуяма отчита и втора слабост на авторитарните системи в „силните“ държави, липсата на обществен дебат, отчетност и контрол създава привидната подкрепа за управлението. Ограничената възможност за обратна връзка и политическа комуникация от долу нагоре, от обществото към онези, които са на власт означава, че в моменти на кризи бързо се преминава в недоволство и ерозия на властовите възможности.^{12,13} По този критерий САЩ имат преимущество, страната е на 26-то място по индекса на демокрацията и попада в списъка на страните с известни ограничения на демократичните процеси. Впечатление прави позицията на Тайван, страната е на 8-мо място и попада в списъка на пълните демокрации, които са 21. Китай попада на 148-мо място от 167 страни, последната позиция е за Афганистан като индикатор за провала на насилственото налагане на външни за местните общества модели на управление.¹⁴

Обществата са сложни еволюционни системи, с чести каскадно възникващи и революционни промени. От това следва, че налагането на външни и непонятни за обществото модели на управление са обречени на неуспех.

Защо това е важно в динамиката на отношенията между САЩ и Китай? Вярна изглежда тезата, че геостратегическият център на света се измества от Запад на Изток, от евроатлантическата зона към Индийско-Тихоокеанския регион и продължава дисперсията на силата.

Основната битка на ХХ век е за Атлантическия океан и за Европа, основната надпревара през ХХI век е за преимуществена позиция в Индийско-Тихоокеанския регион. С други думи казано, съперничеството на САЩ и Китай е за контрол над Южнокитайско и Източнокитайско за Тайван като основна стратегическа позиция.

Ролята на Тайван е интересен феномен с глобално значение, който има сходни показатели с Украйна. Част от проблемите и на двете страни са свързани с идентичностната политика. Китай и Русия имат и проектират имперска идентичност, което означава стремеж за консолидация на дезинтегриращи се общества, чрез обръщане с гръб

¹² *President Joseph R. Biden, Jr., National Security Strategy. October 2022.* <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf>, достъпно към 26.11.2022 г.

¹³ *Fukuyama, F., More Proof That This Really Is the End of History.* The Atlantic, October 17, 2022, <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2022/10/francis-fukuyama-still-end-history/671761/>, посетен на 27.11.2022 г.

¹⁴ *Democracy Index 2021. The China challenge, Economist Intelligence. EIU.* https://pages.eiu.com/rs/753-RIQ-438/images/eiu-democracy-index-2021.pdf?mkt_tok=NzUzLVJJUS00MzgAAAGIVtx3NdlwQgVsXBnrJRQeOEKJNu-ZnJcWW2mWkPYxP-7vXnrExtJRqEjKofQJIGWm1bjHG-Aheu6-JfWZqTsfivRMCqOunrFGJg5d1FjcSIHUFQ, посетен на 27.11.2022 г.

към бъдещето и блян по отминало състояние на абсолютна безопасност. Утопията, която се лансира в разказите за империите прави опит за легитимация, чрез традициите на предаването на властта по наследство, а не чрез рационалния избор на хората и посредством механизмите на институциите. Този ретрограден импулс от страна на авторитарните лидери на Китай и Русия, част от „аналоговото“ поколение на ХХ век (условно за „аналоговото поколение“: родени в свят без Интернет, преди Четвъртата индустриална революция и далеч преди дигиталната /информационна, комуникационна/ и биотехнологичната „революции“), ограничава тяхното стратегическо лидерство и сменя доверието от хората около тях.

Едно от следствията е невъзможността за изграждане на обективна представа за света, та кой би посмелял да каже, че има и друга „истина“, освен тази представяна от лидера? Така Украйна и украинците казаха на Владимир Путин и на Русия, че те носят различен идентификационен профил, искат интеграция към западните страни, която, освен икономическа взаимозависимост и ползи, е интернализация на ценостната система на свободния и демократичния свят с всички условности по този процес. Сблъсъкът на утопията на свободата и антиутопията на авторитарната, неоимперска илюзия, позволявам си това словосъчетание, доведе до новата фаза на войната в Украйна от 24.02.2022 г.. На стратегическо ниво, ескалацията на отношенията в Европа могат да се определят като квазивойна, докато истинският сблъсък е между САЩ и Китай, където Тайван и тайванците изграждат идентичност на непримиримост и категорично заявяват себе си като тайванци – 67% от изследваните лица, докато едва 2.4% определят себе си като китайци.¹⁵ Си Дзинпин разбира тази тенденция, но в същото време обединението с Тайван е завета, който Той иска да остави на поколенията.

Трудно е да се прогнозира бъдещите стратегически съперничества и тенденции във взаимоотношенията между САЩ и Китай, но глобалната среда за сигурност е в процес на трансформация. Стратегическите тенденции, ако се съгласим с Джон Миършаймер, ще се формират от взаимодействието и съперничеството между двете страни. Първата, в стремежа си да остане единствената свръхдържава и да не допусне формирането на регионален лидер в Азия и другата, която по обективно протичащи процеси и субективната си колективна воля, е претендент не само за регионално лидерство, но и за глобална

¹⁵ Wu Po-hsuan and William Hetherington. Record number identify as 'Taiwanese,' poll finds. TAIPEI TIMES. Jul 5, 2020, <https://www.taipeitimes.com/News/front/archives/2020/07/05/2003739375>, достъпно към 27.11.2022 г.

доминация. Процесът на този пренос на авторитет, власт и способности може да бъде забавен, но не и спрял.¹⁶

Хенри Кисинджър напомня, че динамиката в този стратегически сблъсък е логично следствие от еволюцията на глобалната система в сферата на сигурността, в която идеята за ред е измамна фантазия, в която как една държава ще действа не зависи от алтруизма на човечеството, а по-скоро се определя от жизненоважните интереси на нацията. И в този смисъл, международен ред никога не е съществувал, той по-скоро се формира от националните държави.¹⁷

В този ред на мисли, с оглед на стратегическото съперничество в сферата на технологиите, Китай инвестира над 100 млрд. долара на година във високи технологии за финансовата сфера (fintech), далеч повече от САЩ, които влагат годишно по около 35 млрд. долара. Освен това, Китай създаде дигитална валута, която функционира паралелно с китайския юан и обслужва правителствения и банковия сектор, което е част от безпрецедентните и недостижими на друго място по света мобилни плащания от 3 трлн. долара всяка година.¹⁸

Основният сблъсък е за превъзходство в сферата на изкуствения интелект. Китай има амбицията да бъде суперсилата в тази сфера, а ключов момент е безапелационната победа на изкуствения интелект над шампиона по стратегическата игра Го-Go (играта, в която не всичко е загубено) Ка Джие (Ke Jie), както пишат Хенри Кисинджър и Николай Слатински, това е играта на XXI век, която измества играта на шах (игра с нулева сума). Това е китайският „Спутник момент“ (China's Sputnik moment), в който през месец май 2017 г. на всички става ясно, че новата надпревара е за преимущество в сферата на изкуствения интелект и който я спечели ще има стратегическо предимство и ще формира света, според своите стратегически интереси.¹⁹

Логиката на трансформацията на глобалната система в сферата на сигурността е свързан с риск от сблъсък, освен на полето на идеите, но и по линиите на съприкосновение на военните системи на САЩ и Китай, които се изправят една срещу друга предимно в Индийско-Тихоокеанския регион, космоса, киберпространството. В своите анализи Васил Проданов концентрира вниманието, че този сблъсък на геополитическите центрове или смяната на глобалните капиталистически центрове, води до огромен риск от голям военен сблъсък, защото големите капитали нямат възможност за разширяване

¹⁶ *Mearsheimer, J., The Rise of China Will Not Be Peaceful at All. The Australian, November 18, 2005, <https://www.mearsheimer.com/wp-content/uploads/2019/06/The-Australian-November-18-2005.pdf>, достъпен към 27.11.2022 г.*

¹⁷ Кисинджър, Х., Световен ред. Труд. София, 2015, ISBN 978-954-398-397-1

¹⁸ *Khanna. P., The Future Is Asian. Simon & Schuster. 2019, p. 112. ISBN-13: 978-1501196263*

¹⁹ *Lee Kai-Fu. AI Super-Powers. China Silicon Valley, and the New World Order. Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2018, ISBN 9781328545862 (ebook) | ISBN 9781328546395*

отвѣд границите на вече постигнатите точки от нашата планета Земя, а в такъв случай битката ще е за преразпределение на властта. Конфликтите изглеждат неизбежни, границите се размиват, социалните взаимовръзки се дигитализират, конфликтите в рисковото общество стават предопределена реалност.²⁰ От съществено значение за ЕС се оказва въпросът за конфликтните отношения в Индийско-Тихоокеанския регион, защото над 40% от търговията на съюза преминава през тази част на света и по-конкретно през Южнокитайско море.²¹ Съвсем закономерно една от жизненоважните цели и потребности на ЕС е да се поддържа отворения достъп до Индийско-Тихоокеанският регион.²²

Стратегическото значение на региона се отчита и от Джордж Фридман, който насочва вниманието към възхода на Китай, но напомня, че забавения растеж на китайската икономика е предпоставка за вътрешни социално-икономически конфликти.²³

Китай успешно извежда 700-800 млн. души до статус на средна класа, но глобалната икономика забавя своето развитие, което оказва влияние на икономическото развитие на Китай. Предвижданията за 2023-2024 г. са за ръст от 4.4%, но това означава повече вътрешнополитическо напрежение и нестабилност в страната.²⁴

В допълнение към стратегическия анализ за глобалната икономика и в опозиция на тезата за формиране на многополюсен свят, що се отнася до икономиката, влиянието на долара и ролята на САЩ все още има доминиращо значение. Тази мегатенденция се определя от силната позиция на долара, която се затвърждава по отношение на възможността за налагане на санкции и използването на долара като основна валута при сключването на сделки. В значителна степен това

²⁰ Проданов, В., Системни цикли и бъдещето на историята: накъде върви светът?. „Захарий Стоянов“, София, 2017, 221-222

²¹ *EU STRATEGY FOR COOPERATION IN THE INDO-PACIFIC. THE INDO-PACIFIC IS VITAL FOR THE EU'S ECONOMIC GROWTH, AND THE EU IS A MAJOR PARTNER FOR THE REGION.* https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eu-indo-pacific_factsheet_2022-02.pdf, посетен на 27.11.2022 г.

²² *Индийско-Тихоокеански регион: Съветът приема заключения относно стратегия на ЕС за сътрудничество.* Европейски съвет. Съвет на ЕС, 19 април 2021 г., <https://www.consilium.europa.eu/bg/press/press-releases/2021/04/19/indo-pacific-council-adopts-conclusions-on-eu-strategy-for-cooperation/>, достъпно към 27.11.2022 г.

²³ *Friedman, G., The Beginning of a New Era. Geopolitical Futures, May 3, 2022,* <https://geopoliticalfutures.com/pdfs/the-beginning-of-a-new-era-geopoliticalfutures-com.pdf>, достъпно към 27.11.2022 г.

²⁴ *IMF Staff Completes 2022 Article IV Mission to the People's Republic of China, November 23, 2022.* <https://www.imf.org/en/News/Articles/2022/11/21/pr22401-imf-staff-completes-2022-article-iv-mission-to-the-peoples-republic-of-china#:~:text=Following%20the%20impressive%20recovery%20from,percent%20in%202023%20and%202024,> посетен на 27.11.2022 г.

се определя от отворената икономика на САЩ през последното столетие.^{25,26}

В своята същност икономическата динамика в света се определя от глобалните мегатенденции, от съперничеството на САЩ и Китай, от променената роля на Русия, от недоверието на хората към разказите за „националните държави“.

Несъвършенствата и невъзможността на политическите системи да адаптират управлението си спрямо промените в света определят развитието на стратегическите мегатенденции и динамиката на конфликтите. Част от тях са свързани с преминаване от мултилатерализъм към регулиране на основата на минилатерализма.²⁷ Това се вижда ясно с подписването на договор за сътрудничество между Япония и Австралия, десет дни след излизането на новата Национална стратегия за сигурност на САЩ. Двете страни остават зависими в икономически план от възхода на Китай в региона, но по отношение на сигурността, са тясно обвързани с ролята на САЩ.

От своя страна, глобалната доминация на Америка отстъпва място на по-ангажирано отношение на отделните страни за собствената си сигурност. Япония и Австралия поемат ясен ангажимент за взаимна подкрепа в сферата на отбраната и сигурността, но това включва и достъпа на японската икономика до въглищата и доставките на газ от Австралия. Не случайно договърът между двете страни се сключва в западния австралийски град Перт (Perth), който се намира в зона богата на полезни изкопаеми. Датата е 22 октомври 2022 г.²⁸

Без преувеличение, може да се каже, че динамиката в международен план се определя от САЩ и Китай, но не бива да се подценява волята и силата на единствената суперсила да отстоява своите жизненоважни интереси и потребности. Това определя надпреварата в икономиката и способността на Китай да формира нов геостратегически полюс в Азия.²⁹ Особено отчетлива е тази тенденция във военната сфера, където глобалните разходи за отбрана се увеличават, заплашени сме от връщане в „джунглата на войната“.

²⁵ Friedman, G., *Learning Lessons From the War in Ukraine. Geopolitical Futures*, March 15, 2022, <https://geopoliticalfutures.com/pdfs/learning-lessons-from-the-war-in-ukraine-geopoliticalfutures-com.pdf>, достъпен на 27.11.2022 г.

²⁶ Bertaut, Carol C., Bastian von Beschwitz, and Stephanie E. Curcuru (2021). "The International Role of the U.S. Dollar," FEDS Notes. Washington: Board of Governors of the Federal Reserve System, October 06, 2021, <https://doi.org/10.17016/2380-7172.2998>, посетен на 27.11.2022 г.

²⁷ Carlson, B., Thränert, O. (eds.) (2022) *Strategic Trends 2022. Key Developments in Global Affairs*, www.css.ethz.ch/publications/strategic-trends, p. 89. ISSN 1664-0667, посетен на 27.11.2022 г.

²⁸ Australia-Japan Joint Declaration on Security Cooperation, Australian Government, <https://www.dfat.gov.au/countries/japan/australia-japan-joint-declaration-security-cooperation>, посетен на 27.11.2022 г.

²⁹ Wang, B., *Almost Static Global Economic Power Rankings From 2010-2030. NextBIG Future*, July 30, 2019, <https://www.nextbigfuture.com/2019/07/almost-static-global-economic-power-rankings-from-2010-2030.html>, достъпно към 27.11.2022 г.

Китайската система има нужда от отворена и либерална глобална икономика, но по отношение на информацията става все по-затворена. Така информацията за разходите за отбрана може да се поставят под съмнение, но се вижда отчетливият ръст в харчовете за отбранителни способности, които достигат 293 млрд. долара за 2021 г.³⁰

2. Изводи и заключение

Изводи:

1) установи се, че възходът на Китай е обективна глобална тенденция, която се базира на цикличните промени в глобалната икономика и на динамиката в сферата на сигурността;

2) основният конфликт е между САЩ и Китай, но това има пряко влияние върху сигурността в Европа, което определя стратегическата значимост на Индийско-Тихоокеанския регион;

3) изведе се тенденцията на промяна в глобалната сигурност по отношение на отбраната и сигурността. Стратегическата визия на САЩ се променя от мултилатерализъм към минилатерализъм.

В заключение,

Кевин Руд пише, че конфликтът между САЩ и Китай трябва да бъде предотвратен, включително с приятелите на САЩ и Китай. Китай гледа на САЩ като на агресивна и враждебно настроена държава.³¹ САЩ е основния фактор, който направи възможна интеграцията на китайската икономика в глобалната система, но с илюзията, че „те ще станат като нас“, т.е. либерална демокрация.

Логичен въпрос, който задава в своята книга Кишор Махбубани, е спечели ли Китай? Отговорът изглежда положителен, което се приема драматично от останалия свят.³²

Въпреки тенденциите и страховете от ролята на Китай в света, възможностите за балансиране на китайската мощ, са индикатор за либералния свят, че ако стои заедно, действа конструктивно и рационално, то няма основание за страхове, нито от Китай, нито от неоимперски амбиции на авторитарни лидери с диктаторски амбиции, каквито са лидерите на Русия, Турция, Иран, Северна Корея, но и не само.

Оказва се, че човешкият живот, идеята за свободата, демокрацията и бъдещето на света зависят от уменията ни да управляваме агресивната си природа и способностите ни да се самоубиваме в

³⁰ World military expenditure passes \$2 trillion for first time. SIPRI, 25 April 2022, <https://www.sipri.org/media/press-release/2022/world-military-expenditure-passes-2-trillion-first-time>, достъпно към 26.11.2022 г.

³¹ Rudd, K., *The Avoidable War. The Dangers of a Catastrophic Conflict between the US and Xi Jinping's China*. PublicAffairs, March 22, 2022., 13-30.

³² Mahbubani, K., *Has China Won?*. Public Affairs. 2020. ISBN-13: 978154768130

огромни мащаби, чрез организирано насилие и посредством инструментариума на войната.

За глупостта на войната – в контекста на притежаваните ядрени способности, както пише Джон Мюлер – дори когато постигнем мир и сигурност, ние преследваме нови заплахи, рискове и предизвикателства за сигурността.³³

Прав е Еразъм Ротердамски, когато възхвалява глупостта като причина за войната: „Защо ли да не си кажа (Глупостта говори), че без моя помощ не е станало нито едно велико дело и без мое съдействие не може да има никакви забележителни изкуства. Нали войната е разсъдник и извор на всички достопохвални дела? А между това има ли нещо по-глупаво, независимо от съображенията и причините, да влизаш в борба от такъв вид, при която всяка една от двете страни ще получи повече загуби, отколкото полза“.³⁴

ЛИТЕРАТУРА:

1. **Кенеди, Пол.** *Възход и падение на Великите сили: икономически промени и военни конфликти XV-XX век.* – С.: Военно издателство, 2011, ISBN 9789545094460, 518-540, с. 367
2. **Кисинджър, Х., Световен ред.** *Труд.* *София, 2015, ISBN 978-954-398-397-1*
3. **Проданов, В., Системни цикли и бъдещето на историята: накъде върви светът?.** „Захарий Стоянов“, *София, 2017, 221-222.*
4. **Ротердамски, Е.,** Възхвала на глупостта. *Народна култура.* 1969, с. 44
5. **Слатински, Н.,** *Сигурността – животът на мрежата.* – С.: Военно издателство, 2014, ISBN 9789545095252, 9-37.
6. **Харари, Ю.,** *Homo Deus. Кратка история на бъдещето.* „Изток-Запад“, 2018, ISBN 978-619-01-0223-6
7. **Khanna. P.,** *The Future Is Asian.* *Simon & Schuster.* 2019, ISBN-13: 978-1501196263
8. **Mahbubani, K.,** *Has China Won?.* *Public Affairs.* 2020. ISBN-13: 978154768130
9. **Rudd, K.,** *The Avoidable War. The Dangers of a Catastrophic Conflict between the US and Xi Jinping’s China.* *PublicAffairs,* March 22, 2022.
10. **Lee Kai-Fu.** *AI Super-Powers. China Silicon Valley, and the New World Order.* Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2018, ISBN 9781328545862 (ebook) | ISBN 9781328546395

³³ **Mueller, J.,** *The Stupidity of War: American Foreign Policy and The Case for Complacency.* Cambridge University Press, March 4, 2021.

³⁴ **Ротердамски, Е.,** Възхвала на глупостта. *Народна култура.* 1969, с. 44

11. **Australia-Japan Joint Declaration on Security Cooperation**, Australian Government, <https://www.dfat.gov.au/countries/japan/australia-japan-joint-declaration-security-cooperation>, посетен на 27.11.2022 г.

12. **Bertaut, Carol C., Bastian von Beschwitz, and Stephanie E. Curcuru** (2021). "The International Role of the U.S. Dollar," *FEDS Notes*. Washington: Board of Governors of the Federal Reserve System, October 06, 2021, <https://doi.org/10.17016/2380-7172.2998>.

13. **2022 REPORT TO CONGRESS of the U.S.-CHINA ECONOMIC AND SECURITY REVIEW COMMISSION**. ONE HUNDRED SEVENTEENTH CONGRESS, SECOND SESSION. NOVEMBER 2022. U.S. GOVERNMENT PUBLISHING OFFICE WASHINGTON: 2022. www.USCC.gov, 41-82, посетен 27.11.2022 г.

14. **Carlson, B., Thränert, O.** (eds.) (2022) *Strategic Trends 2022. Key Developments in Global Affairs*, www.css.ethz.ch/publications/strategic-trends, p. 89. ISSN 1664-0667, посетен на 27.11.2022 г.

15. **Couldry, Nick and Mejias, Ulises** (2018) *Data colonialism: rethinking big data's relation to the contemporary subject*. Television and New Media. ISSN 1527-4764 (In Press)

16. **Democracy Index 2021. The China challenge, Economist Intelligence. EIU.** https://pages.eiu.com/rs/753-RIQ-438/images/eiu-democracy-index-2021.pdf?mkt_tok=NzUzLVJJUS00MzgAAAGIVtx3NdlwQgVsXBnrJRQeOEKJNu-ZnJcWW2mWkPYxP-7vXnrExtJRqEjKofQJ1GWm1bjHG-Aheu6-JfWZqTsfivRMCq0unrFGJg5d1FjcSIHUFQ, посетен на 27.11.2022 г.

17. **EU STRATEGY FOR COOPERATION IN THE INDO-PACIFIC. THE INDO-PACIFIC IS VITAL FOR THE EU'S ECONOMIC GROWTH, AND THE EU IS A MAJOR PARTNER FOR THE REGION.** https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eu-indo-pacific_factsheet_2022-02.pdf, посетен на 27.11.2022 г.

18. **Friedman, G., Learning Lessons From the War in Ukraine.** *Geopolitical Futures*, March 15, 2022, <https://geopoliticalfutures.com//pdfs/learning-lessons-from-the-war-in-ukraine-geopoliticalfutures-com.pdf>, достъпен на 27.11.2022 г.

19. **Friedman, G., The Beginning of a New Era.** *Geopolitical Futures*, May 3, 2022, <https://geopoliticalfutures.com//pdfs/the-beginning-of-a-new-era-geopoliticalfutures-com.pdf>, достъпно към 27.11.2022 г.

20. **Fukuyama, F., More Proof That This Really Is the End of History.** *The Atlantic*, October 17, 2022, <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2022/10/francis-fukuyama-still-end-history/671761/>, посетен на 27.11.2022 г.

21. **IMF Staff Completes 2022 Article IV Mission to the People's Republic of China**, November 23, 2022.

<https://www.imf.org/en/News/Articles/2022/11/21/pr22401-imf-staff-completes-2022-article-iv-mission-to-the-peoples-republic-of-china#:~:text=Following%20the%20impressive%20recovery%20from,percent%20in%202023%20and%202024.>, посетен на 27.11.2022 г.

22. **Jinping, Xi.**, “*Secure a Decisive Victory in Building a Moderately Prosperous Society in All Respects and Strive for the Great Success of Socialism with Chinese Characteristics for a New Era,*” speech delivered at the 19th National Congress of the Communist Party of China, Oct. 18, 2017, http://www.xinhuanet.com/english/download/Xi_Jinping's_report_at_19th_CPC_National_Congress.pdf

23. **Mearsheimer, J.**, *The Rise of China Will Not Be Peaceful at All. The Australian*, November 18, 2005, <https://www.mearsheimer.com/wp-content/uploads/2019/06/The-Australian-November-18-2005.pdf>, достъпен към 20.05.2022 г.

24. **President Joseph R. Biden, Jr.**, *Interim National Security Strategic Guidance*. The White House, Washington, 2021, <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2021/03/NSC-1v2.pdf>, 9-10, достъпно към 23.11.2022 г.

25. **President Joseph R. Biden, Jr.**, *National Security Strategy. October 2022*. <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf>, достъпно към 26.11.2022

26. **SIPRI Yearbook 2022. 10. World nuclear forces. STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE**, <https://sipri.org/sites/default/files/YB22%2010%20World%20Nuclear%20Forces.pdf>, посетено 26.11.2022 г., 341-381.

27. **Sustainable Development Goals. Goal 13: Take urgent action to combat climate change and its impacts. 13 Climate Action**. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/climate-change/>, посетено на 26.11.2022 г.

28. **Ukraine war: Could Russia use tactical nuclear weapons?.** BBC, <https://www.bbc.com/news/world-60664169>, посетен 26.11.2022 г.

29. **Wang, B.**, *Almost Static Global Economic Power Rankings From 2010-2030. NextBIG Future*, July 30, 2019, <https://www.nextbigfuture.com/2019/07/almost-static-global-economic-power-rankings-from-2010-2030.html>, достъпно към 27.11.2022 г.

30. *World military expenditure passes \$2 trillion for first time. SIPRI, 25 April 2022*, <https://www.sipri.org/media/press-release/2022/world-military-expenditure-passes-2-trillion-first-time>, достъпно към 26.11.2022г.

31. **Wu Po-hsuan and William Hetherington**. *Record number identify as 'Taiwanese,' poll finds*. TAIPEI TIMES. Jul 5, 2020,

<https://www.taipeitimes.com/News/front/archives/2020/07/05/2003739375>,
достъпно към 27.11.2022 г.

32. **Европейски икономически и социален комитет.** *Новият Съвет по търговия и технологии ЕС-САЩ в действие*, EESC-2022-00726-AS, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/ALL/?uri=CELLAR:3f0c601f-fed4-11ec-b94a-01aa75ed71a1>, посетено на 26.11.2022 г.

33. **Индийско-Тихоокеански регион: Съветът приема заключения относно стратегия на ЕС за сътрудничество.** Европейски съвет. Съвет на ЕС, 19 април 2021 г., <https://www.consilium.europa.eu/bg/press/press-releases/2021/04/19/indo-pacific-council-adopts-conclusions-on-eu-strategy-for-cooperation/>, достъпно към 27.11.2022 г.